

QUỐC PHỤC - MỘT BIỂU TƯỢNG CỦA BẢN SẮC VĂN HÓA DÂN TỘC

Hoàng Diễm Thanh
Trường Khoa học liên ngành và Nghệ thuật Đại học Quốc gia Hà Nội
Email: thanhhoang@vnu.edu.vn

/Ngày nhận bài: 21/04/2025

/Ngày nhận bài sửa sau phân biện: 16/05/2025

/Ngày chấp nhận đăng: 20/05/2025

TÓM TẮT

Trong tiến trình hiện đại hóa và toàn cầu hóa, quốc phục nổi lên như một biểu tượng văn hóa độc đáo, phản ánh không chỉ diện mạo bên ngoài mà còn là tinh thần nội tại của một dân tộc. Quốc phục không đơn thuần là trang phục truyền thống, mà là kết quả của quá trình biểu tượng hóa, nơi trang phục được tái định nghĩa và nâng tầm để đại diện cho bản sắc quốc gia trong không gian đối thoại toàn cầu. Bài viết này tiếp cận quốc phục dưới góc nhìn liên ngành, kết hợp giữa ký hiệu học, lý thuyết bản sắc và nhân học văn hóa, nhằm phân tích các yếu tố kiến tạo nên hình thức “quốc phục” và vai trò của nó trong việc trình hiện và tái tạo bản sắc dân tộc. Bài viết làm rõ khái niệm quốc phục như một hệ thống ký hiệu có tính chất lịch sử, chính trị và thẩm mỹ; đồng thời khảo sát hành trình hình thành quốc phục từ trang phục dân gian đến biểu tượng quốc gia. Ngoài ra, quốc phục được xem xét trong mối quan hệ với quyền lực diễn ngôn, sự biến đổi trong toàn cầu hóa và vai trò của nó với tư cách là biểu tượng văn hóa trong kiến tạo bản sắc và chiến lược thể hiện văn hóa của các quốc gia đương đại.

Từ khóa: Quốc phục, bản sắc dân tộc, biểu tượng văn hóa

NATIONAL COSTUME - A SYMBOL OF CULTURAL IDENTITY

ABSTRACT

In the context of modernization and globalization, national costume emerges as a unique cultural symbol that reflects not only the external appearance but also the inner spirit of a nation. National costume is not merely traditional attire; it is the result of a symbolic process in which clothing is redefined and elevated to represent national identity in the global dialogue space. This article approaches the concept of national costume from an interdisciplinary perspective, combining semiotics, identity theory, and cultural anthropology to analyze the factors that construct the form of “national costume” and its role in expressing and reproducing national identity. The article clarifies the concept of national costume as a signifying system with historical, political, and aesthetic dimensions, while tracing its evolution from folk garments to national symbols. Additionally, the study examines national costume in relation to discursive power, transformation in globalization, and its function as a cultural symbol in shaping identity and expressing cultural strategies of contemporary nations.

Keywords: National costume, national identity, cultural symbol

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong dòng chảy lịch sử và văn hóa của mỗi dân tộc, trang phục truyền thống luôn đóng vai trò là một biểu hiện cụ thể và sinh động của bản sắc văn hóa. Khi một loại trang phục vượt ra khỏi chức năng sử dụng đơn thuần, được nâng tầm trở thành biểu tượng mang tính quốc gia, lúc ấy nó không chỉ còn là một sản phẩm vật chất, mà đã trở thành quốc phục. Quốc phục là sự kết tinh giữa truyền thống văn hóa lâu đời với nhu cầu thể hiện bản sắc trong bối cảnh hiện đại. Nó đại diện cho hình ảnh một quốc gia mang tính đặc trưng, đồng thời là phương tiện giao tiếp thẩm mỹ và biểu tượng trong không gian văn hóa toàn cầu.

Trong thế kỷ XXI, khi toàn cầu hóa và công nghệ truyền thông đang làm mờ dần các ranh giới địa lý và

văn hóa, nhu cầu khẳng định bản sắc lại càng trở nên cấp thiết. Quốc phục, như một yếu tố nhận diện văn hóa, không chỉ là hình ảnh mang tính hoài niệm hay truyền thống, mà còn là thông điệp về sự tự chủ văn hóa, về lịch sử phát triển và tinh thần dân tộc của một cộng đồng. Nó là “di sản sống”, không ngừng biến đổi theo thời đại, vừa lưu giữ quá khứ, vừa mở ra các hình thức biểu đạt mới.

Bài viết này tiếp cận quốc phục như một cấu trúc biểu tượng phức hợp, được hình thành và tái định nghĩa trong tiến trình lịch sử và những bối cảnh văn hóa, chính trị, xã hội đặc thù. Từ đó, bài viết nhằm phân tích quá trình hình thành quốc phục, ý nghĩa biểu tượng và vai trò của nó trong việc kiến tạo và thể hiện bản sắc dân tộc trong thế giới đương đại.

2. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Bài viết sử dụng phương pháp tiếp cận liên ngành, kết hợp giữa nghiên cứu văn hóa, nhân học, ký hiệu học và lý thuyết diễn ngôn nhằm phân tích quốc phục như một cấu trúc biểu tượng mang tính lịch sử, xã hội và chính trị. Trên cơ sở tổng hợp tư liệu lịch sử, văn hóa và các trường hợp thực tiễn (như Áo dài Việt Nam, Kimono Nhật Bản, Hanbok Hàn Quốc), bài viết vận dụng các lý thuyết của Roland Barthes, Stuart Hall, Benedict Anderson... để làm rõ quá trình kiến tạo, tái định nghĩa và vai trò biểu tượng của quốc phục trong việc xác lập bản sắc dân tộc trong bối cảnh toàn cầu hóa hiện nay.

3. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

3.1. Một số vấn đề về lý luận

3.1.1. Quốc phục là gì?

Khái niệm “quốc phục” thoát nhìn có vẻ rõ ràng, nhưng khi đi sâu vào cấu trúc biểu tượng và ý nghĩa văn hóa của nó, ta nhận thấy đây là một khái niệm phức hợp, đa tầng và luôn trong trạng thái kiến tạo. Trong nghĩa hẹp, quốc phục thường được hiểu là bộ trang phục chính thức, được nhà nước hoặc cộng đồng quốc gia công nhận là đại diện cho dân tộc trong các dịp lễ nghi, ngoại giao, hoặc sự kiện mang tính quốc tế. Tuy nhiên, từ góc độ liên ngành bao gồm nhân học, nghiên cứu văn hóa và ký hiệu học, quốc phục không chỉ là trang phục mang tính truyền thống, mà còn là sản phẩm của một quá trình lựa chọn, chuẩn hóa, mã hóa và biểu tượng hóa.

Quá trình kiến tạo quốc phục luôn gắn với quyền lực diễn ngôn: ai có thẩm quyền chọn lựa, định nghĩa, và gán giá trị đại diện cho một loại trang phục nào đó trở thành “quốc phục”? Câu hỏi này phản ánh mối quan hệ giữa quốc phục và quyền lực chính trị, văn hóa. Quốc phục, vì thế là di sản văn hóa, là công cụ chiến lược của nhà nước trong việc thiết lập bản sắc dân tộc trên bình diện thị giác. Đây là nơi hội tụ của các yếu tố thẩm mỹ, lịch sử và ý thức hệ, nơi những biểu trưng văn hóa được lựa chọn kỹ lưỡng để kể một “câu chuyện quốc gia” bằng hình ảnh.

Đáng lưu ý, quốc phục không nhất thiết phải là bộ trang phục được sử dụng phổ biến trong dân gian, mà nhiều khi lại là một sự tái tạo có tính biểu tượng cao, nhằm tạo nên một hình ảnh quốc gia được nhận diện dễ dàng trong không gian toàn cầu. Từ đó, quốc phục không đơn thuần phản ánh quá khứ, mà còn là sự trình diễn có chủ ý một hình ảnh văn hóa lý tưởng, được gọt giũa để phù hợp với cả nội tại dân tộc và bên ngoài quốc tế.

3.1.2. Bản sắc dân tộc

Bản sắc dân tộc là một khái niệm cốt lõi trong nghiên cứu văn hóa và chính trị, thường được hiểu là tổng thể những giá trị, biểu tượng, niềm tin và tập quán được

chia sẻ trong một cộng đồng và được xem là yếu tố phân biệt cộng đồng đó với các cộng đồng khác. Tuy nhiên, trong cách tiếp cận hậu hiện đại, bản sắc không còn bị coi là bản thể bất biến, mà là một quá trình đang diễn ra, không ngừng được tái định nghĩa và thương thuyết trong các mối quan hệ xã hội và quyền lực.

Stuart Hall (1990) nhấn mạnh rằng bản sắc là một “quá trình trở thành” (a process of becoming), không phải là thứ “có sẵn” mà là thứ được kiến tạo qua lịch sử, ký ức tập thể và diễn ngôn văn hóa. Trong cách hiểu này, bản sắc dân tộc là kết quả của một quá trình chọn lọc, một số yếu tố đặc trưng được giữ lại và tôn vinh, những yếu tố không phù hợp bị loại trừ hoặc che khuất. Bản sắc, do đó, không chỉ mang tính văn hóa mà còn mang tính chính trị sâu sắc.

Benedict Anderson (1983), trong tác phẩm kinh điển *Imagined Communities*, cho rằng quốc gia là một “cộng đồng tưởng tượng” (imagined community), tức là một tập hợp mà trong đó các thành viên không bao giờ gặp mặt nhau, nhưng vẫn cảm thấy gắn bó và thuộc về một thực thể chung. Cảm giác “thuộc về” ấy được xây dựng thông qua các biểu tượng, nghi lễ, ngôn ngữ, truyền thông và không thể không nhắc tới vai trò của trang phục.

Trang phục, khi trở thành quốc phục, đóng vai trò là “ngôn ngữ không lời” của bản sắc dân tộc. Nó vừa là kết quả, vừa là công cụ biểu hiện bản sắc: phản ánh truyền thống văn hóa, khơi gợi ký ức lịch sử, và khẳng định vị thế trong không gian toàn cầu. Đặc biệt, quốc phục trở thành điểm hội tụ nơi sự khác biệt được làm nổi bật nhằm phân biệt “cái ta” với “cái khác” (tha tính - alterity). Trong đối thoại quốc tế, việc một dân tộc lựa chọn quốc phục nào để xuất hiện trước thế giới chính là tuyên ngôn văn hóa về “chúng tôi là ai”.

3.1.3. Trang phục là ký hiệu văn hóa

Khởi nguồn từ phương pháp phân tích ký hiệu học của Roland Barthes, đặc biệt trong tác phẩm *The Fashion System* (1967), trang phục được nhìn nhận không đơn thuần là một hiện tượng vật chất mà là một hệ thống ký hiệu đầy tính văn hóa. Theo Barthes, trang phục vận hành như một ngôn ngữ, nơi mỗi yếu tố từ hình dáng, chất liệu, màu sắc đến cách phối hợp đều được mã hóa và chứa đựng các tầng nghĩa văn hóa, xã hội, và thẩm mỹ khác nhau.

Trong hệ thống ký hiệu này, việc trang phục được “đọc” không chỉ phụ thuộc vào đặc điểm vật lý, mà còn vào ngữ cảnh xã hội và diễn ngôn chi phối nó. Một chiếc Áo dài, một bộ Hanbok hay Kimono không tự nhiên mang giá trị biểu tượng cao mà chính những cấu trúc ngữ nghĩa, truyền thông đại chúng và quyền lực diễn ngôn đã định nghĩa lại chúng như là

VĂN HÓA - CULTURE

biểu tượng quốc gia. Khi trang phục được gán danh xưng “quốc phục”, nó không còn chỉ là một sản phẩm vật chất hay truyền thống địa phương đơn thuần, mà đã trở thành “ký hiệu tập thể” (collective signifier), đại diện cho bản sắc văn hóa trong một không gian rộng lớn có tính chính trị cao.

Bên cạnh đó, ký hiệu học hiện đại còn cho thấy tính không ổn định của các ký hiệu văn hóa. Quốc phục, cũng như bất kỳ ký hiệu nào khác, luôn trong quá trình tái nghĩa hóa (re-signification). Khi được đưa vào các không gian trình diễn như lễ hội quốc tế, tuần lễ thời trang hay sự kiện ngoại giao, quốc phục không chỉ được trình bày mà còn được tái kiến tạo để phù hợp với thị hiếu thẩm mỹ đương đại, kỳ vọng quốc tế, hay chiến lược truyền thông. Do vậy, quốc phục là hình ảnh động, là sự kết nối giữa truyền thống và hiện đại, là sự giao hòa giữa văn hóa nội sinh với văn hóa ngoại sinh.

3.2. Khái lược sự hình thành và phát triển của quốc phục

3.2.1. Từ trang phục truyền thống đến biểu tượng quốc gia

Trang phục truyền thống là hình thức biểu đạt văn hóa có tính chất lịch sử sâu rộng, phản ánh sinh hoạt, tín ngưỡng, thẩm mỹ và môi trường sống của một cộng đồng. Tuy nhiên, không phải tất cả các loại trang phục truyền thống đều có cơ hội trở thành quốc phục. Việc một bộ trang phục dân gian được chọn làm biểu tượng quốc gia là kết quả của một quá trình “tuyển chọn biểu tượng” có chủ đích, thường gắn liền với những giai đoạn quốc gia hóa văn hóa, nhất là trong bối cảnh hiện đại hóa và xây dựng căn cước dân tộc.

Quá trình chuyển hóa này thường bắt đầu khi một số loại trang phục được gán thêm giá trị biểu tượng thông qua truyền thông, giáo dục, chính sách văn hóa và cả sự “kiến tạo hình ảnh” của các thiết chế quyền lực. Ở Nhật Bản, Kimono được nâng tầm như biểu tượng quốc gia không chỉ vì tính cổ truyền, mà còn bởi sự khéo léo trong việc duy trì và làm mới hình ảnh này qua các chiến lược văn hóa và ngoại giao. Tương tự, Hàn Quốc đã thành công trong việc tái định nghĩa Hanbok như một biểu tượng quốc gia vừa truyền thống vừa hợp thời, thông qua làn sóng Hallyu (làn sóng văn hóa Hàn).

Tại Việt Nam, hiện nay Áo dài tuy chưa được chính thức công nhận là quốc phục, nhưng Áo dài đã là một biểu tượng quốc gia bởi không chỉ do lịch sử phát triển lâu đời, mà còn vì nó hội tụ được nhiều yếu tố có tính đa nghĩa: mềm mại, duyên dáng khi là trang phục nữ, nhưng cũng hàm chứa sự mạnh mẽ và nghiêm trang khi nam giới sử dụng. Dù không phải là trang phục của toàn bộ dân tộc (các cộng đồng thiểu số có trang phục truyền thống riêng), nhưng Áo dài vẫn

được lựa chọn làm hình ảnh đại diện, mang tính chất tượng trưng và được chọn lựa làm quốc phục. Như vậy, hành trình từ trang phục truyền thống đến quốc phục không phải là tiến trình “tự nhiên”, mà là sự kết tinh của những chiến lược chính trị, văn hóa và quá trình biểu tượng hóa có định hướng.

3.2.2. Những yếu tố lịch sử, chính trị và truyền thông ảnh hưởng tới quốc phục

Việc định hình một loại trang phục trở thành quốc phục không thể tách rời khỏi bối cảnh lịch sử, chính trị và truyền thông đại chúng. Trong lịch sử Việt Nam, Áo dài ngũ thân là một minh chứng tiêu biểu cho tiến trình kiến tạo biểu tượng quốc phục thông qua sự can thiệp trực tiếp từ thể chế chính trị và nhu cầu khẳng định bản sắc dân tộc.

Theo Trần Quang Đức trong Ngàn năm mũ áo (2013), Áo dài ngũ thân xuất hiện lần đầu dưới thời chúa Nguyễn Phúc Khoát vào năm 1744, khi ông ban hành sắc dụ cải cách trang phục, yêu cầu thần dân từ Đàng Trong mặc Áo dài ngũ thân để phân biệt với lối ăn mặc “hoang dã” của người Đàng Ngoài. Từ đây, Áo dài ngũ thân trở thành chuẩn mực ăn mặc cho tầng lớp quan lại và sau đó phổ biến trong xã hội. Đến thời vua Minh Mạng (1926 - 1937), kiểu áo này tiếp tục được chuẩn hóa thành trang phục cung đình và chính thức được xác lập là quốc phục của triều đại mới thành lập.

Yếu tố lịch sử, trong trường hợp này là quá trình thống nhất đất nước và thiết lập triều đại phong kiến nhà Nguyễn và chính nhà Nguyễn đã thúc đẩy nhu cầu định hình một biểu tượng thị giác cho tính chính thống và bản sắc triều đình. Yếu tố chính trị được thể hiện qua việc triều đình Nguyễn sử dụng áo ngũ thân như một phần của nghi lễ, chế độ phẩm phục và biểu tượng của văn hóa bác học, qua đó củng cố trật tự xã hội và vị thế quốc gia. Như Trần Quang Đức phân tích, sự can thiệp của triều đình vào trang phục không chỉ là hành vi quản lý về đạo đức, mà còn mang tính biểu tượng cao cho quyền lực và sự khác biệt văn hóa.

Trong thời hiện đại, vai trò của truyền thông và công nghiệp văn hóa cũng góp phần tái hiện và nâng cao vị thế của Áo dài, đặc biệt là Áo dài Ngũ thân trong tâm thức cộng đồng. Sự trở lại của Áo dài Ngũ thân trong các lễ hội, sự kiện quốc gia, cũng như trên sân khấu thời trang và các chương trình truyền hình, không chỉ khôi phục hình ảnh một quốc phục cổ điển, mà còn làm mới nó dưới ánh sáng thẩm mỹ đương đại. Đây là cách truyền thông góp phần bảo tồn và tái tạo ký ức văn hóa dân tộc.

Bên cạnh đó, sự thành công của các hình ảnh quốc phục hiện đại như Hanbok của Hàn Quốc hay Kimono của Nhật Bản trong các sản phẩm văn hóa

đại chúng cũng cho thấy vai trò của truyền thông trong việc toàn cầu hóa hình ảnh quốc phục. Tương tự, hình ảnh Áo dài Việt Nam từ các kỳ thi hoa hậu quốc tế đến các buổi trình diễn thời trang cũng đã được tái diễn giải như một biểu tượng linh hoạt, kết nối giữa truyền thống và hiện đại, dân tộc và toàn cầu. Do đó, hành trình hình thành quốc phục, với trường hợp cụ thể là Áo dài ngũ thân, không thể hiểu như một diễn trình tuyến tính đơn giản. Thay vào đó, là kết quả của sự tương tác đa chiều giữa các tác nhân lịch sử (việc cải cách trang phục của triều đình), chính trị (thiết chế hóa trang phục trong nghi lễ và lễ nghi quốc gia) và truyền thông (phổ biến và tái tạo hình ảnh quốc phục trong thời hiện đại). Những yếu tố này đã định hình được hình thức, chức năng biểu tượng và giá trị nhận diện của quốc phục trong không gian văn hóa đương đại.

3.2.3. Quốc phục trong đối thoại toàn cầu

Trong bối cảnh toàn cầu hóa, quốc phục trở thành một công cụ truyền thông văn hóa mạnh mẽ, đóng vai trò “người phát ngôn thị giác” của một dân tộc trước thế giới. Khi xuất hiện trong các sự kiện ngoại giao, diễn đàn văn hóa quốc tế..., quốc phục không đơn giản là trang phục, mà là một hình thức đối thoại bằng ký hiệu, nơi mỗi đường nét, chất liệu, màu sắc đều mang thông điệp về bản sắc, lịch sử và thẩm mỹ riêng biệt.

Điều đặc biệt, quốc phục vừa là “đại diện văn hóa”, vừa là công cụ thể hiện chiến lược ngoại giao tạo ra sức mạnh mềm cho mỗi quốc gia dân tộc. Việc các nguyên thủ quốc gia mặc quốc phục trong các dịp trọng đại, hay việc nghệ sĩ sử dụng quốc phục trong các buổi trình diễn quốc tế là cách khẳng định chủ quyền biểu tượng và thể hiện bản sắc một cách trang trọng, khéo léo và giàu tính biểu cảm.

Tuy nhiên, trong không gian đối thoại toàn cầu, quốc phục cũng đối mặt với áp lực từ thị hiếu toàn cầu, quá trình tiếp biến văn hóa và nguy cơ bị thương mại hóa. Điều này đặt ra thách thức về tính xác thực (authenticity) và sự cân bằng giữa bản sắc nội sinh với kỳ vọng ngoại sinh. Một số quốc gia đã tìm cách hiện đại hóa quốc phục mà không làm mất đi bản chất văn hóa cốt lõi. Trong khi có những quốc gia khác chọn cách giữ nguyên giá trị truyền thống như một biểu tượng bất biến.

Dù ở thái cực nào, quốc phục vẫn đóng vai trò then chốt trong việc kiến tạo hình ảnh quốc gia (nation branding) và tạo lập sự hiện diện văn hóa có chủ đích trên trường quốc tế.

3.3. Giá trị biểu tượng và chức năng xã hội của quốc phục

3.3.1. Quốc phục và giá trị biểu tượng trong nhận diện quốc gia

Trong tiến trình xây dựng hình ảnh quốc gia hiện đại, quốc phục trở thành một biểu tượng nhận diện mạnh mẽ và dễ tiếp cận. Không giống như các hình thức biểu đạt ngôn ngữ hay văn bản vốn đòi hỏi khả năng tiếp nhận qua trung gian ngữ nghĩa, quốc phục vận hành như một mã thị giác (visual code), cho phép nhận diện ngay lập tức những yếu tố đặc trưng của một nền văn hóa, một cộng đồng hay một dân tộc.

Việc lựa chọn một kiểu trang phục làm biểu tượng không đơn thuần chỉ mang tính truyền thống hay thẩm mỹ, mà là hành động văn hóa có chủ đích, hàm chứa thông điệp về bản sắc, tính duy nhất và sự bền vững. Quốc phục được xem là “tấm danh thiếp” của văn hóa dân tộc, là thứ có thể “đọc được” một cách trực quan mà không cần dịch thuật, nhờ vậy có khả năng truyền tải thông điệp bản sắc một cách hiệu quả trong môi trường đa văn hóa và toàn cầu hóa.

Giá trị biểu tượng của quốc phục còn nằm ở khả năng gợi nhắc đến chiều sâu lịch sử và chiều rộng văn hóa của cộng đồng. Mỗi chi tiết trên trang phục như cách phối màu, họa tiết, cấu trúc đường cắt hay kiểu dáng đều mang những giá trị ký ức tập thể. Chúng đại diện cho những lớp nghĩa văn hóa đã được tích tụ qua thời gian, từ đó khẳng định một căn tính dân tộc bền vững và độc lập.

Trong không gian ngoại giao, quốc phục còn mang hàm ý chính trị: đó là tuyên ngôn thầm lặng nhưng sâu sắc về chủ quyền văn hóa. Khi một nguyên thủ quốc gia mặc quốc phục tại các sự kiện quốc tế, đó không chỉ là hành vi trang phục, mà còn là khẳng định chủ quyền biểu tượng, là cách thức định vị quốc gia giữa những dòng chảy đồng hóa ngày càng mạnh mẽ.

3.3.2. Chức năng xã hội và tính đại diện

Ngoài giá trị biểu tượng trong việc kiến tạo hình ảnh quốc gia, quốc phục còn giữ vai trò quan trọng trong cấu trúc xã hội, thể hiện qua các chức năng nghi lễ, giáo dục, và xác lập vị thế xã hội. Trong các lễ hội dân gian, quốc khánh, hoạt động tôn giáo hoặc nghi thức truyền thống, quốc phục thường được sử dụng như một mã quy chiếu văn hóa, giúp cá nhân hòa nhập vào cộng đồng một cách có ý thức và trang trọng.

Chức năng xã hội của quốc phục cũng thể hiện ở việc định vị và phân tầng xã hội qua trang phục. Ở nhiều nền văn hóa, những biến thể nhất định của quốc phục chỉ được mặc trong một số hoàn cảnh nhất định hoặc bởi một số nhóm đối tượng cụ thể như: giới trí thức, tầng lớp quý tộc, hoặc những người giữ vai trò đại diện cộng đồng. Mặc quốc phục, là mặc một bộ đồ “nhập vai” vào một hệ thống giá trị có sẵn, nơi mỗi cử chỉ, màu sắc và hình dạng đều mang tính quy phạm.

Bên cạnh đó, quốc phục có vai trò giáo dục trong việc

VĂN HÓA - CULTURE

truyền tải các giá trị đạo đức, truyền thống và mỹ cảm dân tộc cho thế hệ trẻ. Việc học sinh mặc quốc phục trong những ngày lễ trọng đại, hay trường học lồng ghép nội dung giảng dạy về quốc phục trong chương trình học là minh chứng cho chức năng truyền bá và gìn giữ bản sắc văn hóa qua hình thức thị giác.

Không thể không nhắc đến tính đại diện của quốc phục trong các sự kiện quốc tế: thi hoa hậu, thể thao, triển lãm văn hóa, lễ hội thời trang. Những sự kiện này là “sân khấu biểu tượng”, nơi quốc phục đại diện cho cá nhân người mặc và đại diện cho quốc gia mang tính tập thể, nơi cái “tôi” gắn liền với cái “chúng ta” thì sự đại diện này là sự khẳng định niềm tự hào về bản sắc văn hóa gắn liền với trách nhiệm giữ gìn, bảo vệ và phát triển hình ảnh quốc phục một cách thận trọng và bền vững.

3.3.3. Tính linh hoạt và khả năng thích ứng trong bối cảnh đương đại

Tính linh hoạt thể hiện trước hết ở khả năng biến hóa trong thiết kế, chất liệu và ứng dụng. Từ một hình thức trang phục nghi lễ thuần túy, quốc phục ngày nay đang được hiện đại hóa để thích nghi với đời sống thường nhật hoặc các hoàn cảnh mới, như sự kiện quốc tế, trình diễn nghệ thuật, hay thời trang ứng dụng. Những nhà thiết kế đương đại không ngần ngại cách tân quốc phục theo hướng trẻ hóa, đa dạng hóa để đáp ứng thị hiếu toàn cầu, nhưng vẫn giữ lại cốt lõi văn hóa truyền thống.

Khả năng thích ứng cũng liên quan đến việc quốc phục phản ánh những chuyển động xã hội, chẳng hạn như bình đẳng giới, môi trường, hay sự giao thoa văn hóa. Áo dài phi giới tính, hanbok trung tính, kimono cách tân, sari được phối theo phong cách hiện đại, tất cả cho thấy quốc phục không còn là vật thể “đóng khung”, mà là hình ảnh sống động của văn hóa trong tiến trình tương tác và đổi mới. Khi đó, quốc phục không chỉ bảo tồn quá khứ mà còn phản ánh hiện tại và mở ra tương lai.

Tuy nhiên, sự linh hoạt và khả năng thích ứng cũng đặt ra câu hỏi về ranh giới giữa sự bảo tồn và biến đổi, giữa đổi mới và đánh mất bản chất. Phải làm gì để quốc phục có thể thích ứng mà không đánh mất giá trị biểu tượng cốt lõi? Câu trả lời nằm ở khả năng kết nối giữa các thế hệ sáng tạo, người tiêu dùng và nhà hoạch định chiến lược văn hóa là những người cùng chia sẻ trách nhiệm gìn giữ và phát triển quốc phục như một biểu tượng bền vững của bản sắc dân tộc.

4. KẾT LUẬN

Quốc phục, với tư cách là biểu tượng của tập thể, không chỉ đơn thuần là sản phẩm của truyền thống mà còn là thực thể văn hóa sống động, được kiến tạo và tái kiến tạo liên tục qua các thời kỳ lịch sử, trong

các không gian xã hội và diễn ngôn khác nhau. Như một “ngôn ngữ không lời”, quốc phục thể hiện rõ bản sắc dân tộc thông qua hình thức thị giác giàu biểu cảm và khả năng giao tiếp biểu tượng cao.

Bài viết đã làm rõ quá trình hình thành quốc phục như một thực thể vật chất mang tính chính trị, văn hóa, gắn bó mật thiết với nhu cầu xác lập căn tính dân tộc trong bối cảnh hiện đại hóa và toàn cầu hóa. Quốc phục được tiếp cận như một hệ thống ký hiệu học theo nghĩa Barthes, nơi mỗi chi tiết hình thức đều được mã hóa và mang ý nghĩa xã hội đặc thù. Thông qua đó, ta nhận thấy quốc phục không chỉ là biểu tượng văn hóa mà còn là công cụ giao tiếp, công cụ nhận diện, và phương tiện củng cố bản sắc trong một thế giới ngày càng bị chi phối bởi các hình thái đồng hóa văn hóa.

Trong bối cảnh hiện đại, quốc phục tiếp tục đảm nhiệm vai trò vừa bảo tồn vừa thích ứng. Chính sự linh hoạt và khả năng cộng sinh văn hóa đã cho phép quốc phục tồn tại như một biểu tượng không ngừng phát triển, phản ánh sự thay đổi của xã hội đương đại, đồng thời vẫn giữ vững mạch nguồn liên kết với di sản văn hóa truyền thống. Sự sống động của quốc phục không đến từ tính bất biến, mà từ khả năng tái định nghĩa không ngừng trong dòng chảy văn hóa toàn cầu.

Từ góc nhìn lý thuyết liên ngành, quốc phục mãi vẫn là kết quả của quá trình lựa chọn có ý thức, nơi lịch sử, thẩm mỹ, chính trị và biểu tượng giao thoa hòa quyện, tạo nên một hình thái vật chất chứa đựng ký ức và khát vọng của cả một cộng đồng. Trong hành trình hiện thực hóa bản sắc và khẳng định vị thế đất nước trên trường quốc tế, quốc phục chính là ngọn cờ đầu của văn hóa dân tộc, nơi hội tụ các giá trị biểu tượng sâu sắc và lâu dài.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Anderson, B. (1983). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso.
- Barthes, R. (1967). *The fashion system*. Berkeley: University of California Press.
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. London: Sage/Open University.
- Lê, H. L. (2011). *Trang phục truyền thống người Việt*. Hà Nội: Nxb Văn hóa Dân tộc.
- Nguyễn, Đ. T. C. (2004). *Về dân tộc học và văn hóa Việt Nam*. Hà Nội: Nxb Văn hóa Dân tộc.
- Nguyễn, Q. H. (2010). *Bản sắc văn hóa Việt Nam nhìn từ ngôn ngữ*. Hà Nội: Nxb Khoa học Xã hội.
- Nguyễn, T. M. T. (2013). *Văn hóa nhìn - Văn hóa của thị giác và sự trình hiện*. TP. Hồ Chí Minh: Nxb Tổng hợp.